

SUOMEN LAKIMIESLIITTO -
FINLANDS JURISTFÖRBUND ry

LAUSUNTO

24.9.2003

Oikeusministeriö
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO

OIKEUSMINISTERIÖ
24. 09. 2003
ad 1376/41/2001
OMOH:00/2001
2240

Viite Oikeusministeriön lausuntopyyntö 13.5..2003 (4376/41/2001) osakeyhtiölakityöryhmän mietinnöstä (2003:4)

Asia Suomen Lakimiesliitto – Finlands juristförbund ry:n lausunto

Viitekirjeessä pyydettyinä lausuntonaan Suomen Lakimiesliitto – Finlands Juristförbund ry toteaa kunnioittavasti seuraavan:

Yleistä

Osakeyhtiölakityöryhmän ehdotus edustaa uudenaikaista yhtiöoikeuskulttuuria, joka vastaa kansainvälistä teoriankehittelyä ja kehitystä. Ehdotuksessa jo vastataan esimerkiksi useisiin Euroopan komission toukokuussa antamiin yhtiöoikeuden ja corporate governancen toimintasuunnitelmassa esittämiin ehdotuksiin (Komission tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle: Yhtiöoikeuden uudistaminen ja omistajaohjauksen (corporate governance) parantaminen Euroopan unionissa – etenemissuunnitelma, KOM (2003) 284 lopullinen).

Ehdotus ei kuitenkaan ole kokonaisuudessaan irrallaan voimassa olevasta laista. Useissa kohdin työryhmän ehdotuksissa on kysymys oikeuskäytännön ja kirjallisuuden kodifioimisesta. Tätä on pidettävä hyvänä lähtökohtana.

Ehdotuksen tavoitteet ovat oikeaan osuneita. Voimassa olevan lain rajoitusten ja muotomääräysten keventäminen on erityisen tarpeen apportissa, omien osakkeiden

hankinnassa ja yritysjärjestelyissä. Ehdotetut tavat lisätä yhtiöiden toimintamahdollisuuksia parantavat yritysten rahoitukseen liittyviä mahdollisuuksia. Tähän liittyviä kannatettavia ehdotuksia ovat esimerkiksi siirtyminen aidosti nimellisarvottomaan pääomajärjestelmään ja siihen liittyvä alikurssikiellon poistaminen, osakeanti yhtiölle itselleen, suunnattu ilmaisan ja lähipiirilainasääntelyn poistaminen.

On selvää, että kun tiettyihin transaktioihin liittyviä tyyppirajoituksia kevennetään, sijoittajansuoja vaatii muita suojakeinoja. Ehdotus rakentuu tältä osin viime kädessä yleisten osakeyhtiöoikeudellisten periaatteiden (yhdenvertaisuus, toiminnan tarkoitus jne.) merkityksen korostamisen varaan. Esimerkkinä voi mainita edellä mainitut lähipiirilainat, joiden käyttöä rajoittavat yleiset yhtiön edun ja tarkoituksen vaatimukset.

On sinänsä erittäin tärkeää, että olennaiset yhtiöoikeudelliset periaatteet, kuten huolellisuusvelvollisuus ja yhdenvertaisuus, perustuvat täsmällisesti lakiin. On myös tärkeää korostaa sitä, että niihin voidaan myös käytännössä tehokkaasti vedota. Periaatteet ovat ehdotetun joustavuuden vastinpari: jos sijoittajat eivät voi tehokkaasti vedota periaatteisiin, ehdotettu joustavuus voi mahdollistaa sisäpiiriopportunistin.

Siirtymiseen yksityiskohtaisesta sääntelystä yleisten periaatteiden korostamiseen sisältyy siis riskiä, joita ei voi lainvalmistelussa kokonaisuudessaan hallita. On tietysti totta, että oikeuskäytännössä on enenevässä määrin rakennettu ratkaisuja esimerkiksi yhdenvertaisuusperiaatteen pohjalle. Tästä huolimatta sekä yhtiöiden, niiden sidosryhmien ja näitä palvelevien konsulttien sekä tuomioistuimen valmiudet ymmärtää yleisten periaatteiden merkitys ei välttämättä ole riittävä. Vaaditaan runsaasti informointia ja koulutusta esimerkiksi siitä, milloin yhdenvertaisuuden loukkaus on ollut niin räikeä, että päätös on mitätön.

Erittäin kannatettavia ovat myös ehdotukset, jotka parantavat mahdollisuuksia yhtiön toiminnan uudelleenjärjestelemiseksi. Näistä ehdotuksista tärkeitä ovat esimerkiksi uudet säännökset osakkeiden yhdistämisestä, kolmikantasulautumisesta, jakautumisesta olemassa olevaan yhtiöön ja osakeyhtiön muuttamisesta toiseen yritysmuotoon. Kannatettavia ovat myös tahdonvaltaisuuden lisäämiseksi tehdyistä ehdotuksista

erityisesti mahdollisuus tehdä pääomansijoituksia vapaaseen omaan pääomaan, mahdollisuus toimia ilman yhtiöjärjestystä sekä pienten yhtiöiden mahdollisuus toimia ilman tilintarkastajaa.

Myös pyrkimykset tehostaa sijoittajien tosiasiallista oikeussuojaa ovat kannatettavia. Tärkeitä tähän ryhmään kuuluvia ehdotuksia ovat tuottamusolettaman liittäminen lähipiiritransaktioihin sekä mahdollisuus eräissä tilanteissa moittia hallituksen päätöksiä. Tällaisen mahdollisuuden puuttuminen on vakava puute voimassa olevassa laissa. Myös vanhenemisaikojen yhtenäistämistä koskeva ehdotus on kannatettava. Nykyinen sääntely on vaikealukuista.

Mitä tulee lainvalmistelutekniikkaan, pyrkimys selkeyttää lain kirjoitusasua on kannatettava. Periaatetta, jonka mukaan lain luvuissa olisi ensin kaikkia yhtiöitä koskevat säännökset ja sitten vain julkisia yhtiöitä koskevat säännökset, tulisi noudattaa johdonmukaisesti myös jatkovalmistelussa.

Yksityiskohtaista tarkastelua

Kannatettavia ehdotuksia

On erittäin kannatettavaa, että ehdotuksessa on eksplisiittisesti otettu huomioon kansainväliset tilinpäätösstandardit (IAS/IFRS-standardit). Esimerkkeinä tästä voidaan mainita nimellisarvoton pääomajärjestelmä, osakeyhtiölaissa säilytetty tilinpäätös-sääntely, varojenjako ja yritysjärjestelyt. Myös säännökset sijoitetun pääoman rahastosta parantavat IAS-yhteensopivuutta: sijoitettu pääoma ja voittovarot pysyvät nykyistä paremmin erillään.

Ehdotukset, joilla pyritään selkeyttämään yhtiön toimielimien toimivaltakysymyksiä, ovat kannatettavia. Esimerkkinä voidaan mainita ehdotus, jonka mukaan hallituksen enemmistön valinta on aina yhtiökokouksen ja toimitusjohtajan valinta hallituksen tehtävänä. Nykyinen sääntely on sekavaa.

Ehdotus rajoittaa suppeamisteisten yhtiöiden osakeomistuksen julkisuutta on myös kannatettava. Nyt julkisuutta on käytetty väärin markkinointitarkoituksissa. Arvopaperimarkkinalainsäädännöllä toteutetaan markkinoiden informaatiotarpeita.

Ehdotettu uusi pääomajärjestelmä on erittäin kannatettava. Erityisen tärkeää on irrottaa osakeoikeudet ja osakepääoma ehdotetulla tavalla. Ehdotus mahdollistaa uudet optioihin perustumattomat johdon ja henkilöstön kannustusjärjestelmät, jotka ovat yleistyneet viime aikoina Yhdysvalloissa. Ehdotus mahdollistaa myös vapaaehtoisen pääomansijoituksen (aktieägarstillskott) nykyistä selkeämmin.

Uusi pääomajärjestelmä vaatii vastinparikseen sijoittajansuojan tehostamisen. Olenainen merkitys on tällöin maksukykyisyydestillä varojenjaon rajoitteena. Maksukykyisyydesti on lisäksi välttämätön, kun tulokseen ja omaan pääomaan sisältyy IAS/IFRS-standardien ja niiden mukaisten kansallisten säännösten sallimia realisoitumattomia arvonnousuja.

Oman pääoman menettämiseen liittyvän pakkoselvitystiläsäännösten poistaminen on kannatettava. Nykyinen, ruotsalaisperäinen ja anomalinen säännöstö on antanut vain näennäistä suojaa ja viivyttänyt konkurssimenettelyä ja näin aiheuttanut todellisuudessa enemmän vahinkoa kuin hyötyä.

Muita kannatettavia ehdotuksia ovat mm.

- luopuminen maallikkotilintarkastajista: tilintarkastajien tulee olla aina ammatillaisia, jos niitä käytetään,
- pääomalaina vieraaseen pääomaan, johon se IAS/IFRS-standardien mukaan kuuluu,
- luopuminen noteerattomien julkisten yhtiöiden velvollisuudesta laatia osavuositarkastus: nykyään kyseessä on tarpeeton ylisääntely,
- nimenomaiset säännökset kolmikan sulautumisesta helpottavat yritystoiminnan uudelleenjärjestelyjä.

Ongelmallisia ja tarkennuksia edellyttäviä ehdotuksia

Ehdotusta lukiessa tulee mieleen kysymys, onko laki vieläkin liian raskas. Ehdotuksessa on paljon pykälää (n. 300). Ehdotus on vieläkin ongelmallinen pk-yrityksille, vaikka niille onkin ehdotettu paljon kevennyksiä.

Ehdotuksen 1 luvun 8 §:ää ei ole kirjoitettu selkeimmällä mahdollisella tavalla. Ehdotus on liian abstrakti ja yleinen. Yhtiön etu tulisi kytkeä selkeästi yhtiön tarkoitukseen. Säännöksestä tulisi lisäksi nykyistä yksiselitteisemmin käydä ilmi, että siinä säädetään yhtiön johdon huolellisuus- ja lojaliteettivelvollisuuksista. Näitä käsitteitä käytetään oikeuskäytännössä ja –kirjallisuudessa yleisesti ja ne voitaisiin ottaa myös itse lakiin. Kyseessä on kaksi eri velvollisuutta (vrt. engl. *duty of care* ja *duty of loyalty*)

Ehdotuksen 2:4.2 § on epäonnistunut. Samassa virkkeessä on kytketty yhteen kaksi eri asiaa, toimiala ja tilikausi.

Ehdotuksen 2:12 §:n otsikko Oikeuskelpoisuus ei vastaa säännöksen sisältöä, jossa on kysymys oikeuskelvottomuudesta. Sisältö tulisikin saattaa vastaamaan otsikkoa.

Arvonkorotusrahaston jakokelpoisuutta on tutkittava edelleen. Ehdotus on ensi näkemältä neljännen direktiivin (tilinpäätösdirektiivin) 33 artiklan vastainen, mutta asia ei ole täysin selvä artiklan epäselvyyden ja vanhanaikaisuuden takia. Sinänsä työryhmän ehdotus on tältä osin johdonmukainen, koska arvonkorotusrahastoon merkittäviä arvonkorotuksia käsiteltäisiin samalla tavalla kuin Kauppa- ja teollisuusministeriön asettama IAS-sääntelyryhmän loppuraportissaan 18.6.2003 ehdottamaan käyvän arvon rahastoon kirjattavia arvonnousuja. Käyvän arvon rahaston osalta direktiiveihin ei sisälly vastaavanlaista jakorajoitusta kuin arvonkorotusrahaston osalta.

Siirtymäsäännöksiin on kiinnitettävä suuri huomio. Eräs ongelma liittyy toimimiseen ilman yhtiöjärjestystä. Kaikilla olemassa olevilla yhtiöillä on lain voimaan tullessa yhtiöjärjestys. Miten olemassa olevat yhtiöt voivat luopua yhtiöjärjestyksestään?

Ehdotuksen mukaan corporate governance on jätetty itsesääntelyn varaan. Tämä vastaa komission edellä mainitussa toimintasuunnitelmassa esitettyä linjanvetoa, mutta

ehdotuksessa on silti monia corporate governanceen liittyviä kysymyksiä. Linjanveto laissa ja itsesääntelyohjeissa määritellyn corporate governancen välillä tulisi tehdä vieläkin tarkemmin.

Ehdotuksen mukaan yhtiöjärjestyksen sovittelu jätetään OikTL 36 §:n varaan. Sovittelukysymys tulisi ratkaista eksplisiittisesti osakeyhtiölaissa. Tällöin tulisi ottaa huomioon yhden osakkeenomistajan vaatiman sovittelun vaikutukset muihin osakkeenomistajiin ja kolmansiin. Ketkä on haastettava oikeudenkäyntiin, mitkä ovat sovittelun oikeusvaikutukset, miten soviteltu yhtiöjärjestys rekisteröidään, jne? Nyt luotetaan siihen, että yhtiöjärjestyksiä ei käytännössä sovitella, mutta niitä on jo tähänkin mennessä soviteltu. Sovitteluriski jää liian suureksi.

Tilanteessa, jossa yhtiöllä ei ole yhtiöjärjestystä, osakepääoma on merkittävä perustamissopimukseen. Tämä ilmenee välillisesti ehdotuksen 2:10.2 §:stä. Säännös on lisäksi erillään muista yhtiöjärjestyksettömän yhtiön perustamissopimusta koskevista säännöksistä (2:4.1 §). Näistä seikoista johtuen eräät ehdotuksen lukijat ovat olleet epätoivaisia siitä, tulisiko yhtiöjärjestys pakosti laatia osakepääoman ilmaisemiseksi. Velvollisuuden merkitä osakepääoma yhtiöjärjestyksettömän yhtiön perustamissopimukseen voisi sanoa selkeästi 2:4.1 §:ssä.

Tulisiko konserniavustuksesta antaa yhtiöoikeudellisia säännöksiä? Tilanne, jossa emoyhtiö ei omista kaikkia tytäryhtiön osakkeita ja jossa tytäryhtiö antaa konserniavustuksen emoyhtiölle rikkoo osakkeenomistajien yhdenvertaisuutta, jos vähemmistöosakkeenomistajia ei kompensoida. Se, että järjestely on hyväksyttävä verotuksessa, ei tee siitä pätevää yhtiöoikeudellisesti. Riittääkö pätemättömyyteen/mittättömyyteen yhdenvertaisuusperiaatteen vahvistaminen vai pitäisikö asiasta säätää jokin nimenomaisesti?

Jatkovalmistelussa olisi syytä vielä pohtia, tarvitaanko Suomessa lainkaan hallinto-neuvostoja. Niiden rooli on ongelmallinen erityisesti suhteessa komission toimintasuunnitelmassa esitettyihin linjanvetoihin.

Ehdotuksen 5:26 § on epäselvä. Miten tilanne ratkeaa, jos yhtiöjärjestyksessä on jo lievennetty enemmistövaatimusta? Voiko yhtiökokous silti päättää asiasta ennen vaalia?

Lisäksi olisi syytä pohtia, tulisiko 6 luvun 13 §:ään sisällyttää vaatimus hallituksen jäsenen kirjallisesta ilmoituksesta hallituksesta eroamisesta. Yhtiön edustamisoikeus tulisi olla joka hetki tarkistettavissa julkista luotettavuutta nauttivasta rekisteristä. Samasta syystä vaatimus hallituksen jäsenen ja toimitusjohtajan kirjallisesta suostumuksesta tehtävään olisi myös perusteltua säilyttää.

Ehdotuksessa ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota aatteellisiin yhtiöihin. Ks. esim. 13:1.3 §, jossa puhutaan muista liiketapahtumista ja liiketaloudellisesta perusteesta. Miten säännöstä sovelletaan aatteellisessa osakeyhtiössä?

Jatkovalmistelussa tulisi lisäksi ottaa huomioon EU-kehitys (mm. takeover-direktiivi ja komission toimintasuunnitelman toteuttaminen siltä osin kuin sitä ennätetään tehdä) sekä kirjanpitolainsäädännön ja tilintarkastusjärjestelmän muutosten jatkovalmistelu. Kirjanpitolainsäädännön osalta on todettava, että IAS-sääntelyryhmän loppuraportissa oltiin samoilla linjoilla osakeyhtiölakityöryhmän ehdotusten kanssa. Loppuraportti on kuitenkin nyt lausunnolla. Noilla lausunnoilla ja niiden perusteella tehdyllä jatkovalmistelulla on merkitystä myös osakeyhtiölain jatkovalmistelussa.

Teknisiä kysymyksiä

Lopuksi mainittakoon eräitä teknisiä kysymyksiä, jotka varmasti otetaan huomioon jatkovalmistelussa, mutta joista on hyvä mainita myös tässä yhteydessä:

Ehdotuksessa on jonkin verran tarpeetonta päällekkäisyyttä ja toistoa. Esimerkkeinä mainittakoon ehdotuksen 1:2 § - 2.11.1 § (oikeushenkilöllisyys), 2:10.1 § - 2:15.1 § (rekisteröimisen laiminlyöminen oikeusvaikutukset), 1:7 § - 3:11.1 § (yhdenvertaisuusperiaate).

Perustelujen sivulla 77 todetaan, että kaupparekisterilain rekisteröimiseen ja kuuluttamiseen liittyvä ero poistetaan. Kuitenkaan ei kaupparekisterilakia ehdoteta muutettavaksi.

Etuosakkeet ehdotetaan poistettaviksi. Nimitys äänivallaton osake (3:3.2 §) ei liene asianmukainen, vaan pitäisi käyttää nimitystä äänivallalta rajoitettu osake tms. (ks. 3:4/2 §).

Ehdotuksen 3:9.1 §:ssä puhutaan osakkeen rekisteröinnistä, mikä on epäonnistunut termi. ”Merkitty osakeluetteloon” kuten voimassa olevan lain 3:5.1 §:ssä olisi parempi ilmaisu. Toinen vaihtoehto olisi viitata ehdotuksen 3:15.1 §:ään.

Ehdotuksen 3:13.2 §:ssä puhutaan sekä osakeantipäätöksestä että osakkeen antamista koskevasta päätöksestä. Muualla ehdotuksessa käytetään termiä osakeantipäätös. Tässäkin voisi käyttää termiä johdonmukaisesti koko ajan.

Ehdotuksen 5:9 §:ssä lienee kirjoitusvirhe: osakkeiden po. osakkaiden.

Säädösehdotuksen 5:11 §:ssä todetaan ”1 momentin estämättä”. Pykälässä on kuitenkin vain yksi momentti. Perusteluissa (s. 121) puhutaan 1 ja 2 momentista. Ilmeisesti perustelut ja säädösehdotus eivät kulje käsi kädessä vaan säädöstekstiä on muutettu perustelujen kirjoittamisen jälkeen tai päinvastoin.

Säädösehdotuksen 5:25.1 §: ”Hallituksen ja toimitusjohtajan”, vrt. s. 126: ”hallituksen jäsenten”. Miten halutaan sanoa?

Perustelujen sivulla 128 todetaan, että säännökset koskevat jo annettuja osakkeita. Säännösehdotuksessa (5:29 §) tätä ei ole mainittu.

Säädösehdotuksen 13:5 §:n otsikko on Laiton varojenjakko. Säännöksessä käsitellään varojen palauttamista, vrt. 13:1.3 §. Säännösten otsikoita voisi siis vielä miettiä.

SUOMEN LAKIMISLIITTO – FINLANDS JURISTFÖRBUND RY

Jorma Tilander
toiminnanjohtaja